

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Мешовита грађа

Miscellanea

Location: Serbia

Author(s): Gordana Garić Petrović

Title: РАД СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА У ИЗБЕГЛИШТВУ (26. децембар 1916/8. јануар 1917 – 1/14. фебруар 1918)
WORK OF THE SERBIAN AGRICULTURAL SOCIETY IN EXILE (26 December 1916 / 8 January 1917 – 1/14 February 1918)

Issue: 41/2020

Citation style: Gordana Garić Petrović. "РАД СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА У ИЗБЕГЛИШТВУ (26. децембар 1916/8. јануар 1917 – 1/14. фебруар 1918)". Мешовита грађа 41:299-343.

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=931356>

Гордана ГАРИЋ ПЕТРОВИЋ
 Историјски институт
 Београд

**РАД СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА
 У ИЗБЕГЛИШТВУ
 (26. децембар 1916/8. јануар 1917 – 1/14. фебруар 1918)**

Анстракт: Тема рада су седнице Српског пољопривредног друштва организоване у избеглиштву током Првог светског рата. Први скуп чланова друштва одржан је 26. децембра 1916. године у Солуну на коме је изабрана привремена управа. Привремени Управни одбор одржао је до фебруара 1918. године шеснаест седница. Циљ рада Српског пољопривредног друштва током овог периода био је припрема за обнову пољопривреде у Србији након завршетка рата.

Кључне речи: Српско пољопривредно друштво, Први светски рат, Солун, Крф, Србија, пољопривреда.

Abstract: The paper analyses the meetings of the Serbian Agricultural Society held in exile during the First World War. The first gathering of the Society's members was held on 26 December 1916 in Thessaloniki, when the temporary administration was elected. Until February 1918, the temporary Governing Board held 16 meetings. The aim of the Serbian Agricultural Society during this period was to make preparations for the restoration of agriculture in Serbia after the war.

Keywords: Serbian Agricultural Society, First World War, Thessaloniki, Corfu, Serbia, agriculture.

Током друге половине 19. века и на почетку 20. века основан је низ удружења која су радила у разним областима друштвеног живота тадашње Србије. Међу њима се по свом значају свакако истиче Српско пољопривредно друштво, чије је оснивање иницирано на састанку октобра 1868. године. Ово удружење је основано 1869. године под називом Друштво за пољску привреду. Преименовано је 1881. године у

* gordana.garic.petrovic@iib.ac.rs

Српско пољопривредно друштво и под тим називом наставило је свој рад све до краја Другог светског рата, када се гаси.¹

Идеја о оснивању једне овакве организације потекла је од др Милована Спасића², начелника Економског одељења Министарства финансија. Он је заједно с Чедомиљом Мијатовићем, Крстом Поповићем и Алексом Стојковићем организовао састанак ради оснивања *земљоделско-шумарског* друштва. Састанку су присуствовали и Јосиф Панчић, Арсеније Ристић, Милован Миловук, Коста Црногорац, Сергије Станковић и Фрања Вшетачка. Циљеви Друштва били су: унапређивање пољопривреде испитивањем њеног стања, пропагирање употребе савремених пољопривредних справа, приређивање изложби, издавање часописа и популарних пољопривредних књига и научно проучавање пољопривреде. Друштво је било у вези с Владом која је према изменама Правила Српског пољопривредног друштва из 1871. обезбеђивала државну помоћ из буџета као основу за издржавање Друштва. Истим изменама одређено је да кнез поставља председника Друштва. Друштву је, такође, омогућена сарадња с државним заводима. Године 1870. Друштво оснива своје пољопривредно добро у Шапцу.³

Друштво је радило на побољшању агротехничких мера увођењем плодореда и модерних справа, водило је напредну семенску политику, организовало је изложбе по земљи и имало богату издавачку делатност.⁴ Према утицају који ће имати, свакако се истиче лист *Тежак*, који је у Србији, после *Новина србских*, најдуже излазио. Поред *Тежака*, Друштво је издавало и едицију пољопривредних поука, а почев од 1883. године и *Календар српских пољопривредника*.⁵

Како би обезбедило рад у свим деловима Србије, већ од 1869. године Друштво успоставља широку мрежу подружница. Са ширењем граница, шири се и рад Друштва на ослобођене територије, где се оснивају нове подружнице.⁶

¹ Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији (1878–1912)*, Београд 2017, 83.

² О Миловану Спасићу видети више: Г. Гарић Петровић, *Аутобиографија др Милована Спасића*, Мешовита грађа (Miscellanea) 39 (2018) 103–139.

³ О. Срадновић-Бараћ, *Улога Српског пољопривредног друштва и „Тежака“ у развоју пољопривреде Србије до Првог светског рата*, Београд 1968, 14–22; *Пољопривредни гласник* 1 (1899) 196; Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији*, 83–84.

⁴ Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији*, 84.

⁵ *Пољопривредни гласник* 1 (1899) 193–194; О. Срадновић-Бараћ, *Улога Српског пољопривредног друштва*, 43.

⁶ Г. Гарић Петровић, *Пољопривреда у областима ослобођеним 1912. и 1913. године према писању Тежака и Земљорадничке задруге*, Први балкански рат 1912/1913. године: друштвени и цивилизацијски смисао, Ниш 2013, 438–439, 443–444; G. Garić Petrović, *Some*

Током Балканских ратова и Првог светског рата чланови Српског пољопривредног друштва дали су свој велики допринос. Њихово ангажовање у ратним операцијама утицало је и на рад Друштва. У Балканским ратовима учествовали су и чланови Управе Српског пољопривредног Друштва: председник Душан М. Спасић, потпредседник Алекса Љ. Поповић, секретар Миодраг Обреновић и економ Михаило Петрић. У њиховом одсуству радом Друштва управљали су Аца Живановић, као вршилац дужности председника, и Душан Јовановић, чиновник Друштва.⁷

Први светски рат зауставио је и делатност Српског пољопривредног друштва. Велики број чланова Друштва страдао је у ратним операцијама или од болести које су косиле српску војску. Своје животе дали су и председници Душан Спасић и Владимир Кушаковић и секретар Радисав Спасовић.⁸

Након консолидације српске војске на Солунском фронту, неколицина редовних чланова Српског пољопривредног друштва која се нашла на војној служби у Солуну, окупила се да обнови рад Друштва. Иницијатива за сазивање збора потекла је од Љубомира Р. Јовановића, народног посланика и редовног члана Друштва. На збору одржаном 26. децембра 1916 / 8. јануара 1917. у Солуну скупило се 37 редовних чланова. Том приликом изабрано је ново руководство. Новоформирани привремени Управни одбор чинили су: председник Љубомир Јовановић и чланови др Велимир Стојковић, Миодраг Стаменковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић. Као секретар остао је некадашњи секретар Друштва Миодраг Обреновић. Одмах по обнови рада, Друштво је ступило у контакт с министром народне привреде тражећи одобрење и подршку.

Главна сврха рада Српског пољопривредног друштва у избеглиштву била је сакупљање помоћи из савезничких и неутралних земаља од које би српски пољопривредници обновили производњу по ослобођењу Србије. Ова сврха била је дефинисана у Програму рада који је усвојен на седници Управног одбора одржаној 5/18. јануара 1917. године. На следећој седници од 17/30. јануара састављен је Проглас који је требало да буде објављен у српској штампи у Солуну, као и у иностраним

regional specificities of agricultural production in Serbia: old districts and liberated areas in light of statistical data (1878–1912) (рад у штампи).

⁷ Г. Гарић Петровић, *Пољопривреда у областима ослобођеним 1912. и 1913. године*, 431.

⁸ *Споменица педесетогодишњице Српског пољопривредног друштва у Београду*, Београд 1919, 24.

листовима. Због тога је преведен на француски, енглески, италијански и руски језик.

За избеглиштва на Крфу, обновом српске привреде интензивно се бавила и Влада. Под њеним окриљем је одржана Конференција у Министарству народне привреде на Крфу 2/15. августа 1917. године. На њој је узело учешће и Српско пољопривредно друштво. Поред тог Друштва учествовали су и представници Савеза земљорадничких задруга⁹, Трговинске, Занатске и Индустријске коморе и представници Скупштинског привредног одбора. У експозеу министар народне привреде је изложио план Владе о привредној обнови након рата, пре свега о набавци и дистрибуцији најважнијих потрепштина за становништво и материјала, алатки и машина за обнову привреде. У својим плановима Влада је предвидела значајну улогу Српског пољопривредног друштва и Савеза земљорадничких задруга у распоређивању набављених пољопривредних машина, алата и стоке. Након отварања Конференција је наставила рад по секцијама, на којима су се учесници договарали о пројектовању поруцбина. Том приликом је представљен елаборат о најпотребнијим набавкама пољопривредних справа, семена и приплодне стоке, који је израдило Српско пољопривредно друштво.¹⁰

Српско пољопривредно друштво је убрзо по обнови деловања ступило у контакт са Српским централним комитетом у Женеви, који је готово истовремено почео да ради на остваривању истог циља. Овај Комитет су чинили професори Сима Лозанић и Милић Радовановић, инжењер Милош Савчић, директор кланице Љуба Срећковић и индустријалац Аца Поповић.¹¹ До заједничке акције није дошло, јер су чланови Управног одбора Српског пољопривредног друштва инсистирали на самосталном деловању, упркос препорукама министра народне привреде. Ову одлуку је на крају прихватило и Министарство одобревши Друштву помоћ од 10.000 динара.

Прве донације Друштво је добило на добротворном концерту у Солуну, који је организовала руска кнегиња Вера Наришкина. Том приликом је прикупљено 6467,90 франака.

⁹ Пре конференције министар народне привреде др Велизар С. Јанковић се заложио за обнову рада Савеза земљорадничких задруга. В. Јанковић, *Снабдевање и привредна обнова Србије после рата : Конференција, одржана у Министарству народне привреде, на Крфу 2. августа 1917 год*, Крф 1917, 54.

¹⁰ В. Јанковић, *Снабдевање и привредна обнова Србије*, 5, 6, 8, 17, 52, 59.

¹¹ *Србија у имовном погледу пре, за време и после Првог светског рата 1914–1918*, Женева 1918, III.

Од средстава којима је Друштво располагало (Владина помоћ и средства прикупљена на добротворном концерту) у Србију је донето 8.000 динара. Утрошено је нешто мање од половине и то на путне трошкове Велимира Стојковића и Миодрага Обреновића, који су обишли Француску, Велику Британију и Италију пропагирајући идеју Друштва о прикупљању помоћи за обнову српске пољопривреде у савезничким државама.¹² Приликом посете Великој Британији у Лондону је од наших угледних људи образован одбор за прикупљање помоћи на челу с Чедомиљем Мијатовићем.

Податке о успешности акције Српског пољопривредног друштва у избеглиштву документ који приређујемо не пружа довољно података. Нешто више може се сазнати из грађе настале радом Друштва по ослобођењу Србије. Своју прву Конференцију у ослобођеном Београду, Друштво је одржало 19. децембра 1918. / 1. јануара 1919. године. На њој су учесници усвојили одлуку којом се признаје континуитет рада Друштва и одаје признање раду чланова и Управе током избеглиштва. На овој Конференцији одлучено је да на челу Српског пољопривредног друштва и даље остане Љуба Р. Јовановић. Он је функцију председника обављао до првог Збора Српског пољопривредног након завршетка Првог светског рата одржаног 2. фебруара 1919. године.¹³

У избеглиштву, Друштво је почело с деловањем збором у Солуну 26. децембра 1916. / 8. јануара 1917. године. Овом приликом приређујемо за штампу записнике са поменутог Збора и још шеснаест седница привременог Управног одбора, од којих је петнаест одржано у Солуну а шеснаеста на Крфу. Записници обухватају период до 1/14. фебруара 1918. године. Данас се чувају у Историјском архиву Београда, у фонду Српско пољопривредно друштво, ред. бр. 1 (инв. бр. 2055). Записници су написани на 79 страница А4 формата. У угловима рукописа странице су нумерисане. Рукопис приређујемо без језичких и правописних интервенција.

¹² ИАБ – 1021 – 4 (2056).

¹³ ИАБ – 1021 – 4 (2056).

ЗАПИСНИЦИ СЕДНИЦА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА
СОЛУН 17. ЈАНУАРА 1917

ЗАПИСНИК

Скупа чланова Српског Пољопривредног Друштва, одржаног 26. децембра 1916. год. у Солуну, у канцеларији Српског Трговачког Друштва.

Присуствовали су скупу редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва: г. г. Милоје Ђорђевић, Љубомир Ј. Недић, Милисав Никитовић, Сретен Плазинић, Бож. А. Поповић, Риста Ј. Стојановић, Алекс. П. Рашковић, Милорад И. Јовановић, Недељко Савић, Др Доброслав Б. Тодоровић, Стојан Аранђеловић, Миодраг А. Стаменковић, Бошко Ж. Бошковић, Милорад Томић, Мијаило Н. Рашковић, Јован Стојановић, Сава Вучетић, Велиз. Поповић, Милан Дуњић, Др Велимир Стојковић, Игуман Методије, Ж. Миловановић, Милан Д. Марковић, К. Врбић, Љуба Р. Јовановић, Никола Петровић, Прока Лазаревић, Манојло Г. Торбица, Жарко Чајкановић, Тод. Г. Радојичић, Милан Трпковић, Миодраг Обреновић, Драг. С. Благојевић, Аксентије Стојановић, Стојан Петровић, поп Мих. Стојаковић, Сима Пешић.

Скуп је отворен у 10 часова ујутру а закључен у 11 ³/₄.

Бележио редован члан С. П. Друштва Миодраг Обреновић.

1. Сазивач збора г. Љуба Р. Јовановић нар. посланик, пре но што би изнео побуде, које су га руководиле, да сазове чланове Друштва на овај скуп, моли, да се изабере председник скупа, који ће руководити дискусије.

Чланови С. П. Друштва моле г. Љубу Р. Јовановића као иницијатора овога скупа чланова, да се изволи примити за председника скупа и да изложи циљ овога скупа.

Г. Љуба Р. Јовановић се прима избора и пре но што приступи изношењу идеје, која га је руководила да сазове чланове Српског Пољопривредног Друштва, поздравља их и захваљује им, што су се овако свесрдно одазвали његовом позиву.

2. Председник скупа износи следећу идеју: „Међу неколицином чланова Српског Пољопривредног Друштва, појавила се жеља да се позову чланови Друштва на један пријатељски, другарски разговор о томе, како би се могло помоћи нашем земљораднику, кад једном буде

ушао у Отаџбину, те да могадне не само да ради на издржавању и исхрани своје породице, већ да могадне одмах и да приступи обнављању пропале пољопривреде на коју нова Србија има да се ослања. У вези са овим појавило се је и друго питање: да ли би Српско Пољопривред. Друштво требало по овоме важном питању да да своје мишљење и припомогне овим својим силама за што боље решење по овоме тешком питању.

Чланови Срп. П. Друштва радостно поздрављају појаву ове идеје, о којој су сви брижно размишљали, слажу се у томе, да би Друштво, не само требало да се чује по овоме питању, већ и да му је дужност, уколико му је то могућно, да помогне Државу у што правилнијем решењу овога животног питања по нашу будућу пољску привреду; – моле Г. Председника да им изложи детаљније своје погледе о начину, на који мисли, да би се требало приступити овом важном послу.

3. Председник скупа излаже, да је остварење овог циља, било предмет многих и дугих размишљања и разговора између њега и неколицине чланова Срп. Пољ. Друштва овде у Солуну.

Укратко помиње на све оно што је наш земљорадник дао и изгубио у овим тешким ратовима, у којима је изградио Српско име и стекао признање и симпатије свију савезника, неутралних држава, па чак и оних непријатељски расположених према нама.

Износи бедну слику пустог земљорадничког огњишта, разорених кућа и напуштених њива, на шта ћемо несумњиво наићи при уласку у Отаџбину.

Излаже даље, ослањајући се на факта, да држава и поред најбоље своје воље, неће бити у могућности, да надокнади земљораднику ни један део онога, што је он у овим ратовима изгубио, и да тај који је нештедимице лио своју крв не само за остварење српских националних аспирација, већ и за идеје правде и слободе човечанства, – биће приморан да гладује заједно са својом намученом породицом, а о каквој његовој производњи не може бити ни говора, ако му се озбиљно не притекне у помоћ.

Наглашује да су се код неколиких приватних страних корпорација појавиле жеље да нашег земљорадника помогне, и мисли, да би ове и сличне жеље не само требало да прихвати Срп. Пољопр. Друштво, већ и да утиче на њихову појаву, свуда где би имало вероватноће да ће се наићи на пријатељски одзив за помоћ нашем земљораднику.

После свега изложеног, председник излаже мишљење да би најбоље било, да се Срп. П. Друштво обрати једном молбом за помоћ, свима пољопривредним друштвима, земљорадничким коморама, банкама и сличним установама, савезничких и неутралних држава, у циљу

Гордана Гарић Петровић

прикупљања средстава за земљорадничку производњу, како би се имала груписати на једном месту, те у моменту, кад будемо ушли у своју отаџбину, сав тај, са разних страна прикупљени материјал, могао би се одмах што правилније расподелити, и на тај начин омогућити нашег земљорадника, да одмах тако рећи, сутра дан по уласку у нашу земљу, приступи своме напуштеном послу, – пољској привреди.

Изложена идеја г. Председника наилази на најлепши пријем и живо одобравање чланова С. П. Друштва. Неколицина говорника, међу њима и г. игуман Методије захваљују председнику на покрету ове идеје и налази да би чланови С. П. Друштва требали у том смислу да поднесу и извесну представку г. Министру Нар. Привреде¹⁴.

По дискусији по овом предлогу скуп

Решава

Да се у што скоријем времену поднесе Г. Министру Нар. Привреде следећа

Представка

Чланова Српског Пољопривредног Друштва:

Господину Министру Народне Привреде.

Српски се земљорадник, и у овом дугом и крвавом рату, као и у ранијим балканским ратовима, одужио својој земљи и своме народу са пуно пожртвовања и патриотизма и испунио своју ратничку дужност са пуно части и достојанства. Он је несумњиво највише крви пролио и највише жртава принео на олтар отаџбине. Он је својом несаломивом храброшћу и безпримерним подвизима изазвао дивљење и поштовање целог света. Он је био и биће главни радник на остварењу наших давнашњих аспирација и вековних идеала: на ослобођењу и уједињењу Српског племена.

Сутра, када се рат буде завршио, тај најсимпатичнији представник нашег народа, наш земљорадник, вратиће се изнурен и напаћен, без игде ичега на своје поробљено и опљачкано огњиште. Затећи ће тамо своју изгладнелу и намучену породицу без хлеба и без најнасушнијих потреба за живот. Видеће своје пусто и давно у корову обрасло имање, али на њему неће наћи ни стоке, ни справа, ни семена, нити ичега од свега онога што је служило за његово свакидашње занимање, за његову привреду, за његову производњу.

Хоће ли бити напуштен својој судбини, кад се буде вратио у свој завичај, хоће ли се оставити и поред толике хвале, која му се са свију

¹⁴ У периоду од 22. новембра/5. децембра 1914. до 10/23. јуна 1917. године министар народне привреде био је др Војислав Д. Маринковић. *Владе Србије (1805–2005)*, Београд 2005, 233–236.

страна одаје и признаје, да у крајњој беди и невољи тавори своје дане, он који је привукао толико симпатија своје народу и толико подигао углед своје земље.

Ето то су питања која цео наш земљораднички свет интересују, која су и чланове Срп. Пољопривредног Друштва побудила да о њима размишљају јер у судбини земљорадника они гледају и судбину свеколике наше сутрашње земљорадничке производње.

У нашој опште народној привреди земљорадничка производња заузима најугледније место и она даје типично обележје целе земље. У нашем целокупном извозу скоро девет десетина пада на земљорадничке производе и они су главна притока злата у начу земљу. Земљорадња је наша главна земаљска институција, на њој почивају, и од ње потичу све остале гране наше народне привреде; она је душа целокупног нашег живота, она је главни и једини извор наше финансијске моћи и свеколиког нашег богатства.

Може ли се мислити да при таквом стању ствари да држава не размишља о успостављању земљорадничке производње у обновљеној Србији са којом је тако тесно скопчан целокупан наш економски живот, да се не интересује о сутрашњој судбини најмногбројнијег сталежа у земљи и главног радника на нашем материјалном благостању?

Држави је не само дужност да прихвати земљорадника, с' обзиром на огромне услуге, које је он учинио својој земљи него јој и њени животни интереси налажу, да по нашем повратку у отаџбину што пре помогне обнављање земљорадничке производње како би економски живот обновљене Србије пошао убрзо својим нормалним током.

И она ће учинити нема сумње све колико до ње стоји, али да ли ће моћи да одговори тој својој дужности у оноликој мери колико стварна потреба захтева?

Пред нашу државну Управу истичу се још сада поред многих других и два врло тешка проблема, која су несумњиво предмет њених свакодневних брига, размишљања и саветовања, а то су:

1. Како да се осигура исхрана и прва најакутнија потреба изгладнелог и потлаченог становништва у Србији, које тако жељно и нестрпљиво очекује своје ослобођење;

2. Како да се нашем земљораднику пружи основна материјална средства да би обновио своју тако давно напуштenu привреду, те да се у исто време омогући успостављање земљорадничке производње, на којој почива целокупни наш привредни живот и наше земаљско богатство.

С' обзиром на своје тешко финансијско стање, и на то да ће се после рата новац моћи под врло тешким условима прибавити, јер ће све зараћене

државе осећати у њему осећати велику оскудицу и потребу, верујемо да ће наша држава једва моћи решити само први и најакутнији проблем и то за једно кратко време а да ће за извршење другог проблема и поред своје најбоље воље и највеће готовости наићи на несавладиве тешкоће.

Сетимо се да је у нашој земљи пре ратова било у округлој цифри преко 350.000 домаћина који имају земље. Проширењем земље после Балканских ратова тај се број свакако попео на 500.000. Ако предпоставимо да ће од тога броја једна половина домаћина нешто затећи на имању или бити у могућности да набави потребни пољопривредни материјал за обраду земље – (премда према подацима и обавештењима која се имају о поступању непријатеља у нашој земљи, изгледа да ћемо затећи још горе стање) 250.000 домаћина наћи ће се на своме имању икаквих производних средстава за обнављање своје привреде.

Ако се предпостави да се има набавити од све друге потребна стока за свака два домаћина по само један пар волова; од свега потребног семена само пшенице и кукуруза и то у оноликој количини колико је потребно да се засеје бар по два хектара земље на сваког домаћина, а од свега другог оруђа бар по један плуг на сваког домаћина, укупна вредност свеколиког тог неопходног пољопривредног материјала за оне домаћине који га неће имати представљала би цифру од скоро стотине милиона динара.

Ту замашну суму и ако она у ствари представља само један незнатан део земљорадничких производних средстава, држава у почетку свога новог живота свакако неће моћи у својој целокупности ставити на расположење земљорадничке производње.

У овим моментима, када сви са пуно вере очекујемо дефинитиван пораз непријатеља, и када сви гајимо наду, да ћемо се ускоро вратити у своју отаџбину, а осећајући сву тежину овог тешког проблема, и знајући да га сама наша држава не може решити онако како то треба и земаљски интереси налажу, чланови Српског Пољопривредног Друштва сматрали су за потребно да и они изнесу своје мишљење и да и сами по својој могућности бар унеколико припомогну решењу тог, тако великог питања.

Проблем обнављања земљорадничке производње обухвата по нашем схватању две тачке:

1. Прибављање средстава за земљорадничку производњу, стоке, семена, справа и другог потребног материјала.
2. Организација правилне расподеле и нарочито целокупне употребе и примене прибављеног материјала.

За прибављање основних средстава за земљорадничку производњу сматрајући да их наша држава неће моћи пружити у оноликој мери,

колико то стварна потреба захтева, налажемо, да би једини и најсигурнији пут био да се обратимо за помоћ савезничким а нарочито неутралним државама.

Код наших савезника и код неутралних држава, појављује се, као и што су раније постојале жеље да се нашем напаћеном земљораднику пружи материјална помоћ, да му се на дому помогне и донекле ублаже тешке последице ових и ранијих ратова. Те жеље треба не само прихватити, него још и изазвати тамо, где се нису појавиле, и рационално их искористити. Треба једном речју учинити, да се и поједина пољопривредна друштва и установе такмиче у томе, које ће више земљорадничких производних средстава сакупити и послати за српског земљорадника, онако исто, као што су се поједине стране санитетске установе и мисије такмичиле која ће више санитетског материјала и других потреба прикупити и послати за српског ратника.

Налазимо, да би и Српско Пољопривредно Друштво онако исто као и Друштво Црвеног Крста, требало да упути, један проглас, један манифест и да учини нарочити апел земљорадницима савезничких и неутралних држава, а преко пољопривредних друштава, земљорадничких задруга, земљорадничких комора и других пољопривредних усанова, као и да се обрати фабрикама пољопривредних справа, семенарским радњама и разним другим пољопривредним институцијама те да добровољним прилозима помогну српског земљорадника, који се тако храбро борио за идеје правде и слободе и за осигурање будућег свеопштег мира и спокојства.

Али налазимо, да не би било довољно само упутити проглас ако се ни би упутио и изван број наших изасланика, чланова Срп. Пољопривр. Друштва да дођу у везу са тим пољопривредним страним корпорацијама, истакнутијим пољопривредницима и јавним радницима не само у циљу што живље пропаганде за организацију и прикупљање помоћи српским земљорадницима, него и у циљу давања обавештења о избору прикупљања оних предмета, који су нашем земљораднику најнасушнији.

Уверени смо, да би се тако комбинованим и преданим радом наших позваних изасланика и представника страних пољопривредних корпорација у погледу прикупљања помоћи постигли врло повољни резултати који би били од неоцењене користи нашем земљораднику и који би у огромној мери олакшали рад наше државе на успостављању пољске привреде у нашој земљи.

Изван број чланова Српског Пољопривредног Друштва налази се већ у страним земљама, те би се на њихову помоћ у погледу друштвене пропаганде могло унапред рачунати, њихова би се акција потпомогла још

неколицином чланова, које би Друштво нарочито у овом циљу послало. На тај би начин Друштво било у могућности да цео овај посао, а према једном добро смишљеном и напред утврђеном плану изведе на опште задовољство и са релативно малим трошковима.

На овај начин постигле би се поред непосредне помоћи још и многе друге разноврстне користи. За пример да наведемо само питање о набавци пољопривредних справа. Пре ових ратова ми смо без мало целу потребу подмиривали из Немачких и Аустроугарских фабрика, које су после многих покушаја успеле да нам пруже оно што је нашем пољопривреднику потребно и могућно употребити.

Фабрике пољопривредних справа савезничких и неутралних држава имајући у изгледу ново и доста важно тржиште, - обновљену Србију несумњиво да ће не само прихватити радо идеју, рекламирајући се уједно на тај начин, а помоћи српском пољопривреднику, већ би користећи се саветом и разговором са стручним пољопривредником (који би радио по напред утврђеном плану) биле у могућности да пруже на будуће Српско тржиште само оне справе, које би наш земљорадник могао користно употребити. Дакле сем моменталне помоћи створила би се и струја – утакмица – страних фабрика, међу којима би смо доцније могли лако да изаберемо оно што је за наше прилике најзгодније.

Ово што рекосмо за пољопривредне справе важи и за сва остала средства за производњу, пошто се земљорадња једне земље не може пренети у другу са свим различиту земљу. А нама је потребно не само обновити производњу, већ, пошто имамо све из почетка да радимо, да створимо и што здравију базу.

Не треба се варати идејом да је прерано почети овај посао, на против бојазан је да није одоцнео, јер ове фазе његове, а нарочито најглавније: припрема за организацију прикупљања помоћи на страни, слање потребних упутстава, да се прикупљају они артикли, који нашем земљораднику могу користно послужити, пренос на једну одређену тачку свега прикупљеног материјала; сређивање и смештај овога изискују више времена, но што се обично замишља, те да би се у моменту када будемо улазили у нашу земљу имало на расположењу све што се могло прибавити.

Не мање је важна и друга фаза напред истакнутог проблема а на име: организација правилне расподеле и целисходна употреба и примена прикупљеног материјала. Извођење те тачке захтева читаву унутрашњу организацију у земљи, читав један систем рада, који би требало још сада утврдити, како би се унапред имао спреман план, чијем би се извршењу приступило, чим се будемо вратили у своју земљу.

Намера нам је била да овим истакнемо важност прве тачке: прикупљање материјалних средстава за земљорадничку производњу јер од ње и зависи извођење друге тачке и да на њу нарочито подвучемо пажњу оних којима је поверен тај тешки [посао] обнављања народне земљорадничке производње.

У случају да Господин Министар Народне Привреде прихвати ову нашу идеју, а немамо ни најмање разлога да у то сумњамо – стојимо му на расположењу да пружимо исцрпан програм рада. У сваком случају као чланови друштва, коме је задатак да ради на усавршавању пољске привреде и које је својим дугогодишњим радом несумњиво много допринело развоју наше пољске привреде сматрали смо за дужност да и ми по питању успостављања земљорадничке производње у обновљеној Србији дамо своју реч.

4. Председник скупа скреће пажњу на то, да уколико му је познато, Друштво нема свог представника ни овди ни на Крфу и износи предлог да се изабере нова привремена управа, која би могла као признато представништво чланова С. Пољопр. Друштва да функционише све док не преда своју дужност старој управи Српског Пољопривредног Друштва; Налази да би у интересу бржег рада а у случају да се његов предлог усвоји, та нова привремена управа требала да буде много мања но што је то правилима друштвеним предвиђено.

Скуп прима једногласно предлог о потреби избора нове привремене управе, слаже се са председником скупа да управа буде малобројна и решава да се изабере председник и четири члана, који ће сачињавати привремену управу Срп. Пољопривр. Друштва.

Истовремено скуп умољава Г. Љубу Јовановића да се прими за председника привремене управе Срп. Пољопривр. Друштва.

Г. Љуба Р. Јовановић изјављује да се прима и радо одазива жељи сакупљених чланова С. П. Друштва; прима се избора и захваљује на указаној почаст и поверењу.

5. Председник Друштва предлаже да се приступи избору четворице чланова привремене управе колико је раније у принципу решено.

Моли се председник изврши кандидацију.

Председник предлаже за чланове управе:

1. Др. Велимира Стојковића
2. Миодрага Обреновића
3. Миодрага Стаменковића
4. Николу Петровића редовне чланове Срп. Пољопр. Друштва.

Предлог се једногласно прима и новоизабрани чланови привремене управе дају свој пристанак.

Гордана Гарић Петровић

6. Председник предлаже да се изаберу пет чланова потписати предњу представку и упутити писмо Господину Министру Народне Привреде о избору нове управе са молбом да он овај избор одобри и потврди и изволи изнети своје погледе на будући рад Срп. Пољопривр. Друштва.

Предлог се прима.

Скуп бира за потписнике представке и писма Г. Министру Народне Привреде редовне чланове Г. Г. Милана Дуњића, игумана Методија Ж. Миловановића, Михаила Рашковића, Милоја Ђорђевића и Ђоку Лазаревића.

7. Председник изјављује да су овим исцрпљена сва питања дневног реда. Захваљује члановима на овако лепом и многобројном одзиву, и пре но што закључи скуп чита поздраве и жеље за успешан рад чланова: Др. Андре Врвића, Милорада Николића и Живојина К. Ђорђевића, који спречени нису могли да дођу на скуп.

Скуп прима к' знању, захваљује им на поздраву узвиком „живили“.

Скуп је овим закључен.

Чланови привр. Управе:

Др. Вел. Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник

Привремене Управе

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

І Седнице приврем. Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва,
Одржане 31. Децембра 1916 год. у канцеларији Срп. Трговачког
Друштва у Солуну

Бележио члан управе Миодраг Обреновић

Били су присутни: Председник г. Љуба Р. Јовановић, чланови управе: Др. Вел. Стојковић, Миодраг Обреновић, Миодраг Стаменковић и Никола Петровић.

1. Председник отвара седницу у 8 ½ часова по подне и пре но што приступи дневном реду, одаје достојну пошту многобројним друштвеним члановима изгинулим и помрлим у овом рату.

Управни одбор устајањем и са „Бог да их прости“ одаје им своју пошту и Решава, да по уласку у Отаџбину, када Друштво буде у могућности, да прикупи све податке о изгубљеним члановима изрази им своје признање и сећање на видљив начин.

2. Члан Управе г. Обреновић чита Записник скупа чланова одржаног 26. т. м.

Записник се прима у целости.

3. Председник саопштава одговор Г. Министра Народне Привреде од 28. Децембра 1916 С. Бр. 49 на молбу и представку чланова Срп. Пољопр. Друштва од 26. Децембра т. год. којим Г. Министар одобрава и потврђује састав привремене управе Срп. Пољопр. Друштва.

Прима се к' знању.

4. У циљу што бржег отправљања административних послова Друштвених, председник предлаже, да се изабере један од чланова управе, који ће вршити дужност секретара и благајника друштвеног, док се послови не буду развили толико, да за та места буде потреба нарочитих сталних службеника друштвених.

Предлог се прима и решава се: Да се члан управе г. Обреновић прими за вршиоца дужности секретара и благајника друштвеног у смислу изнетог предлога.

5. Управа приступа бирању одбора за израду пројекта Програма рада и прогласа Друштвеног.

Решено је: да се приступи што пре састављању програма рада и остварењу његових појединих тачака. Изабрани одбор у који су ушли г.г. Др. В. Стојковић, М. Обреновић, М. Стаменковић и Никола Петровић имају поднети свој елаборат на идућој седници друштвеној.

6. По питању мера које би се могле предложити Г. Министру Народне Привреде за обнављање земљорадње у Србији г. Др. В. Стојковић износи идеју, да ли би било корисно, да се и код нас, по угледу на оно, што је у последње време урађено у Француској приступи утицању на доношење законског решења о обради напуштених и оних земаља, којима за обраду недостају средства за производњу а подобних за исту, а у циљу што снажније производње земаљске.

Предлог наилази у идеји на слагање, али по дискусији по овоме питању, с' погледом на време и прилике у којима се налазимо, с' друге пак стране у вези са израженом жељом друштвених чланова на скупу од 26 т. м. решено је да се за сада приступи само остварењу идеја изнесених у представци пошто би рад и развој једне нове идеје, ако ништа друго одузео времена за што боље остварење главног циља: пружити најнасушнију потребу нашем земљораднику за обраду земље.

Врши дужност секретара Миодраг Обреновић	Председник
Чланови управе	Љуб. Р. Јовановић
Миодраг Стаменковић	
Миодраг Обреновић	
Ник. Ж. Петровић	

ЗАПИСНИК

II Седнице Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва одржане 5. Јануара 1917 год. у Канцеларији Срп. Тргов. Друштва

Бележио: вршиоц дужности Секретара члан управе Миодраг Обреновић
Били су присутни: Председник г. Љуба Р. Јовановић, и чланови: Др. Вел. Стојковић, М. Обреновић, М. Стаменковић и Никола Петровић.

1. Вршилац дужности секретара чита записник прошле седнице.

Прима се.

2. Одбор одређен за израду програма рада, износи свој елаборат.

По дискусији по овоме предмету утврђен је следећи

Програм рада

„Српско Пољопривредно Друштво, обновљено на туђој територији, поглавито у циљу да потражи пута и начина, како да се помогне српском земљораднику, који је у овом дугом и крвавом рату, све дао за славу и величину своје отаџбине а држећи се у свему једногласно донете представке на збору 26 Децембра 1916 год. поставља себи за ову 1917. год. следећи програм рада:

1. Ослањајући се на солидарност, која треба више него икад да се манифестује од стране земљорадника и земљорадничких установа савезничких и неутралних држава, према Српском Земљораднику, с' обзиром на његове огромне жртве и силна страдања у борби за идеје правде, права и слободе, Српско Пољопривредно Друштво упутиће један проглас Пољопривредним Друштвима, Земљорадничким задругама, Земљорадничким коморама и другим пољопривредним удружењима (као и фабрикама пољопривредних справа и машина и семенарским радњама) свију пријатељских нам земаља и позваће све те установе чији је живот и рад тако тесно скопчан са животом и радом самог земљорадника, да и оне саме и њихови многобројни чланови, притекну у помоћ српском земљораднику, како би се он по повратку у отаџбину могао што пре прихватити свога омиљеног посла, своје привреде и убрзо обновио своје опљачкано и упропашћено имање.

2. Ангажоваће јавна гласила, савезничких и пријатељских земаља, виђеније и истакнутије пријатеље Српског Народа, као и своје чланове и друге наше познате јавне раднике на страни, у циљу, да и пером и речју и делом, развију што јачу акцију и пропаганду за прикупљање помоћи Српским Земљорадницима. Ако буде било потреба и материјалне могућности Српско Пољопривредно Друштво послаће и неколицину

својих изасланика да дођу у непосредан додир са пољопривредним удружењима и разним другим установама, којима се упутио проглас, да их живом и стручном речју не само побуде и окураже на давање помоћи српским земљорадницима, него и довољно обавесте, које артикле по најпре као најпотребније за обнављање наше земљорадње треба прибавити.

3. Нарочито ће мотрити на сваку жељу и покрет, који се буду манифестовали, било код разних корпорација у савезничким и неутралним државама, да се помогне српском земљораднику, па ће их не само радосно прихватити, него и старати се од своје стране, да носиоце тих племенитих иницијатива изазива и подстиче на што живљи и активнији рад.

4. Упутиће један нарочити проглас и нашем народу, учиниће поред тога апел и на наше јавно мњење, а и само ће својом иницијативом подстицати и наше поједине установе, те да и ми сами давањем добровољних прилога пружимо доказа наше солидарности и наших симпатија према нашем земљораднику.

5. Умолиће у своје време Г. Министра Народне Привреде, да се преко Г. Министра Спољних послова¹⁵ упути један циркулар нашим у савезничким и неутралним земљама да и они енергичним и преданим радом, а и својим везама и познанствима, не само допринесу што живљој пропаганди за организацију прикупљања помоћи српским земљорадницима, него да и сами буду први центри, који ће се предходно слати и прикупљати материјал, који разне установе и појединци са територија у њиховој близини давали.

6. Предузеће у своје време потребне мере да се прикупљени материјал са разних страна у згодан моменат пренесе на нашу територију, старајући се при том, уз помоћ Г. Министра Народне Привреде предусретљивост дотичних савезничких и пријатељских влада, да се трошкови за пренос, ако не са свим избегну оно бар сведу на најмању меру.

7. Израдиће доцније кад буде прибрало потребне податке детаљан преглед и план о правилној расподели прикупљеног материјала и заложити се свима својим силама, рачунајући при томе у многоме и на сарадњу Г. Министра Народне Привреде да се што боље примени и изупотреби прибављени материјал и тиме што већа корист од њега извуче.

8. Умолиће Г. Министра Народне Привреде, да се, кад за то буде дошао моменат преко наше владе обрати савезничким Владама, да се

¹⁵ У периоду од 22. новембра/5. децембра 1914. до 3/16. новембра 1918. године Никола Пашић је био истовремено председник Владе и министар спољних послова. *Владе Србије*, 233–239.

Гордана Гарић Петровић

војени објекти који могу користно послужити земљорадњи, нарочито теглећа стока по престанку непријатељстава у што већој маси задрже на нашој територији. Ово у толико пре што ће Друштво од свију артикала које буде прикупило са стране, изгледа, на стоку моћи најмање рачунати.

9. Изнеће у своје време и своје погледе а по могућношћу и формалне природе, на који би се начин с' обзиром на неминовно велику проређеност људске и сточне радне снаге у обновљеној Србији могле на најцелисходнији начин знатне површине необрађене земље обрадити и експлоатисати, чиме би се у многоме припомогло материјалном благостању и самога земљорадника и целе наше земље.

Извођење свега овога, што себи друштво у задатак ставља посао је великог обима, те захтева и доста материјалних средстава и доста запослених руку. Српско Пољопривредно Друштво постараће се у првим почецима свога поновног живота да створи својом собственом иницијативом најнужнија средства за рад и да се послужи радном снагом самих својих чланова одбора. Међутим, доцније кад се посао буде развио и увећао, биће слободно да се обрати Г. Министру Народне Привреде, не само за помоћ у потребним средствима за рад него и за помоћ у потребној радној снази, без чега се рад ни једне установе а нарочито са овако разноликим и пространим програмом не може замислити.

Одбор решава да се овај програм рада упути Г. Министру Народне Привреде на размотрење и евентуално допуњење. По повратку да се у наредним седницама приступи раду на извођењу појединих тачака.

Седница је отворена у 9 часова увече а закључена у 11 часова.

Врши дужност секретара: Миодраг Обреновић

Чланови:

Др. Вел. Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник

Привр. Управе С. П. Друштва

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

III Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, одржане 17 јануара у канцеларији Срп. Трговинског Друштва у Солуну

Бележио врш. дужности секретара Миодраг Обреновић.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Др. Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић, Миодраг Стаменковић и Никола Петровић.

Седница је отворена у 6 ½ часова а закључена у 8 ½ часова увече.

1. Сходно тачки 1. 2. и 4. програма рада приступа се утврђењу прогласа, који ће се упутити нашим јавним гласилима, савезничких и неутралних земаља и Пољопривредним удружењима, у циљу развијања идеје за помоћ нашем земљораднику.

По дискусији по овом питању усвојен је следећи

Проглас: **F**

Пријатељима Српског Земљорадника

F¹⁶ Текст прогласа у неколико је измењен, дотеран и допуњен и гласи као што је у потписаном оригиналу.

15-II-1917

Секретар

Миодраг Обреновић

Судбина је хтела, да се српски народ, после два узастопна рата, и против своје воље поново лати овога, још окрвављеног оружја и то баш онда, када је тако жељно очекивао, да се у подужем миру прибере и сав посвети културном препорођају своје земље.

Не могући да натера својим фамозним ултиматумом да се насилно одрекне своје државне самосталности, његов перфидни сусед Аустро-Угарска, подло је насрнуо да за навек преплави и подјарми малену, витешку Србију и да тако оствари своје давнашње жеље и тежње: продирање на исток.

И српски народ, – чију војну и економску моћ представља српски земљорадник – већ уморан и изнурен победама и ратовима смело је стао на браник своје земље и свога огњишта. Стао је раме уз раме уз своје велике и моћне савезнике, који примише српску праведну ствар за своју и у једној светој алијанцији усташе и сами, да се боре против насиља и угњетавања, противу гажења људског права и морала, противу недостојно уређеног човечанства.

Са снагом, класичним хероизмом, и несаломивом вољом бранио је тај малени српски народ сваку стопу своје земље лијући своју племениту крв, не за лишавање туђе слободе, не за подјармљивање туђег народа, него за слободу, независност и част своје земље.

И после кржаве албанске одисеје, какву ниједна историја у својим аналима није забележила, легендарни српски јунаци, верни својим великим идеалима, поново се јављају на ратну позорницу на Солунском фронту и поново се, удружени са својим савезницима, хватају у коштац са својим вековним непријатељима. И опет својим победама и својим бесмртним подвизима и пожртвовањем задивљују цео свет.

¹⁶ Текст уписан са стране.

Гордана Гарић Петровић

Српски народ часно је испунио своју дужност према својим савезницима и јуначки истрајао у гигантској борби нација и истрајаће до коначне победе над општим непријатељем. Дубоко убеђен у своју праведну ствар, пун вере и поуздања у своје моћне и силне савезнике он се непоколебљиво нада, да ће ускоро доћи дан, када ће право и човечност да затријумфују над грубом силом и да ће се најзад, после толиког лутања и страдања вратити својој земљи, свом милом завичају.

Да, вратиће се на згаришта ратног попришта, где је свака стопа земље крвљу натопљена, пушчаним и топовским зрном преорана и костима храбрих српских синова засејана.

Вратиће се на поробљено и попаљено огњиште, на упарложена поља и ливаде, подивљале пропланке и испусте, коровом зарасле њиве и оранице. Тамо ће затећи своје пуне и опустошене амбаре, погађене и упропашћене справе и алате, порушене и разорене стаје и вајате, одведену и опљачкану стоку и домазетлук!

Сви ти њему тако драги објекти, извори живота и његовог и његове отаџбине, пружиће му страшну слику свирепости и дивљаштва његових непријатеља, беса и варварства туђинске најезде. Они ће га поново позвати на рад, на нов живот, зваће га да у поновљеној песми његовој чују нови скрип плуга, весели цијук косе, заморни дах радне стоке. Али како и са чиме да отпочне тај рад?

Треба ли допустити томе неустрашивом борцу, српском земљораднику, који се тако искрено и тако предано бори за најсветије принципе, за које је икада знало човечанство, за принципе неумитне правде, трајног мира и општег прогреса и све у тој страшној борби дао и изгубио, да празних руку чека на могућност прибављања свега онога, што му је потребно за обраду земље и обнову његове привреде?

Може ли се оставити тај најсимпатичнији представник српског народа – српски земљорадник – да, и поред толике славе и хвале, које му се са свију страна одају и признају, у крајњој беди и сиротињи проводи своје дане, онда када се буде дома вратио?

Српско Пољопривредно Друштво, главни представник, заступник и помагач српског земљорадника, морало је и само да подели тешку судбину српског народа. Оно је остало без икаквих средстава и није, нити ће бити у могућности да српском земљораднику пружи макар и најмање потребне материјале за његов будући рад, за обнављање земљорадничке производње.

Рачунајући на доказану универзалну солидарност земљорадника и земљорадничких установа, Српско Пољопривредно Друштво се, због

тога, на освитку нове године и помену слободе обраћа вама и моли вас, да га и ви и ваши врсни многобројни чланови и сви, којима лежи на срцу Српство и српски народ, својим добровољним прилозима помогнете у његовој тешкој али хуманој задаћи.

Од ваше племените помоћи произаћи ће не само дубока захвалност и вечно сећање српског земљорадника, него и трајно пријатељство према вама и вашем земљораднику, чије је свеколике симпатије, пуну љубав и искрено братство, верујемо, он у пуној мери заслужио.

Српско Пољопривредно Друштво примаће са највећом благодарношћу помоћ у:

1. Оруђу и справама неопходно потребним пољској привреди;
2. Семену културних биљака свију врста, подесних за поднебље Балканских земаља;
3. Крупној и ситној приплодној стоци;
4. Новчаним прилозима, који се имају искључиво употребити за набавку средстава за земљорадничку производњу.

Детаљнија обавештења дају Српско Пољопривредно Друштво у Солуну и сва српска представништва на страни, којима и треба слати прилоге.“

Овај ће се проглас упутити Пољопривредним Друштвима, Земљорадничким коморама и сличним установама неутралних и савезничких земаља.

У исто време, обзнаниће се у што краћем времену, преко наших јавних гласила, савезничких и неутралних земаља и најраспрострањенијих листова сличан проглас упућен читавој публици.

2. Сходно тачки 5. програма рада решено је:

Друштво ће упутити истовремено, представницима Србије и својим пријатељима на страни, на чију помоћ рачуна, писмо са молбом, да се што енергичније ангажују за пропагирање идеје о помоћи српском земљораднику.

Да би послови око прикупљања прилога текли што правилније, овим добровољним посредницима друштвеним послат је кратак преглед стања наше пољопривреде пре рата, како би прилози могли што боље да одговарају стварним потребама.

Да би акција наших званичних представника на страни била што енергичнија умолити Г. Мин. Народне Привреде да изволи, преко Г. Министра Спољних Послова препоручити њиној нарочитој пажњи и помоћи рад С. П. Д.

3. Ради набавке канцеларијског материјала и подмирење трошкова на кореспонденцији друштвеној решено је:

Гордана Гарић Петровић

Да се умоли Српско Трговачко Друштво да отвори текући рачун Срп. Пољ. Друштву.

Вр. дужн. секретара, Миодраг Обреновић

Чланови:

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник,

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

IV Седнице Управног Одбора Срп. Пољопривредног Друштва, одржане 15 фебруара 1917 у канцеларији Срп.Трг. Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић, и чланови г. г. Др. Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Бележио вр. дужн. секретара Миодраг Обреновић

Седница је отворена у 6 а закључена у 8 часова увече.

1. Вр. Дужн. Секретара чита записник седница од 5. и 17 јануара који се примају са напоменом о малим изменама у тексту прогласа.

2. В. д. Секретара саопштава да су сходно ранијим решењима упућена писма г.г. Министру Нар. Привреде (проглас и молба за дејствовање преко г. Мин. спољ. послова на званичне представнике Србије на страни ради помоћи у послу) и Министру спољних послова (са молбом за адресе представника Србије) и да одговори још нису стигли.

Прима се к знању.

3. По питању о прогласу решено је да се, поред француског превода, преведе на енглески, руски и талијански. Када преводи буду готови одштампати енглески и француски превод по 500 примерака (формат обичан табак) а талијански и руски у по 200 примерака. По томе обзнанити преко овде сав. листова. Истовремено упутити их уз нарочито писмо нашим званичним представницима на страни са молбом да их обзнане у најраспрострањенијим листовима и да их од стране Српског Пољопривредног Друштва достави Пољопривредним друштвима, Земљорадничким коморама, Банкама, фабрикантима и свима онима од којих може да очекује помоћ.

Вр. дуж. секретара Миодраг Обреновић

Чланови:

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник,

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

V Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
одржане 19. фебруара 1917 у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуб. Јовановић, и чланови Управе:
г. г. Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Бележио вр. д. Секретара Миодраг Обреновић.

Седница је отворена у 6 часова а закључена у 7 ½ по подне.

1. Председник извештава, да је сазвао Управу дискутовања ради поводом чланка „Српског Централног Комитета“ у Женеви обзнањеног у овд. листовима „Велика Србија“ од 17 т. м. и „Српски Гласник“ од 18 истог мца). По прочитању чланка, Управн. Одбор констатује, да је циљ овог новог друштва у Женеви у многим тачкама истоветан са циљем назначеним Програмом рада Срп. Пољопривредног Друштва за 1917. год. и прогласом друштвеним.

Пред тим фактом постоји бојазан да општи интереси срп. пољопривреде, не буду оштећени појавом прогласа двају друштава са истоветним циљем, која би радила без икаквог споразума. Питање помоћи могло би да буде и нелогично компромитовано на овај начин.

По дискусији по овоме питању Управни Одбор је се сложио у томе да:

Продужи свој рад у сагласности са „Српским Централним Комитетом“ у Женеви. Тога ради известити Господина Министра Привреде о положају, у ком се друштво налази појавом овог Комитета и умолити га, да пошаље Друштву апел и манифест овога Комитета, чији је рад одобрила влада. По пријему истих Друштво ће се трудити да доведе у склад свој рад са већ почетим радом Комитета.

Истовремено ступити у везу са Комитетом и послати му Програм рада за 1917. год. и Проглас друштвени, са молбом за резиме о досадањем раду Комитета, како би се избегле штетне несугласице између ове две установе.

Начин на који ће се постићи сагласност зависиће од одговора Комитета, али Управа верује да ће Комитет радо придружити свој рад раду Срп. Пољопр. Друштва, као старијој Установи, чија је егзистенција и после рата осигурана.

2. Да би Друштво могло да изилази на сусрет потребним трошковима ради остварења својих циљева решено је да се умоли Господин Министар Народне Привреде да изволи одобрити и послати Друштву обећану новчану помоћ.

Вр. д. секретара Миодраг Обреновић

чланови Управе

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

VI Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, одржане 9. марта 1917. у Канцеларији Српског Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Др Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић, Миодраг Стамнековић и Никола Петровић.

Бележио вр. дужности секретара Миодраг Обреновић.

Седница је отворена у 6 часова а закључена у 8 часова увече.

1. Вр. д. Секретара чита записнике IV и V седнице Управног Одбора који се у целини примају.

2. Члан Управе Др Велимир Стојковић реферише Управи, да је на ранија своја писма упућена г. г. Сими Лозанићу¹⁷ и Милићу Радовановићу¹⁸, у којима је говорио о раду, који Друштво намерава да отпочне, добио одговор од г. Милића Радовановића. Поред одговора г. Радовановић послао му је Меморандум и Проглас (апел) Централног Комитета у Женеву. Г. Стојковић чита писмо и проглас.

По саслушању Управни Одбор доноси одлуку да остаје при своме ранијем решењу верујући да се ове две установе могу врло корисно допуњавати у раду, који би ишао на општи интерес нашега народа и пољопривреде у Србији.

За најкраће време Друштво ће тежити да дође у везу и споразум са Централним Комитетом и нада се, да ће се умешном поделом у раду, који потиче са више тачака, предвиђени циљ много боље остварити.

¹⁷ Био је професор хемије на Великој школи и Универзитету у Београду. Био је и први ректор Универзитета у Београду, члан Српског ученог друштва и два пута председник Српске краљевске академије. У три наврата је био министар народне привреде (1894, 1897–1899) и једном министар иностраних дела (1903). У време његовог мандата као министра народне привреде у влади Владана Ђорђевића донет је низ закона који су омогућили напредак привреде у Краљевини Србији. Био је члан Српског пољопривредног друштва од 1874. године а од 1927. његов почасни члан. Заслужан је и за развој задругарства јер се извесно време налазио на челу Управног одбора Главног савеза земљорадничких задруга. Т. Митровић, *Сима Лозанић редовни и почасни члан Српског пољопр. друштва*, Тежак 62/14 (1935) 466–469; *Српски биографски речник*, [књ.] 5, Кв-Мао, Нови Сад 2011, 612–613; С. Халуза-Парис, *Појава и развој земљорадничког задругарства у Србији*, Београд 1966, 134.

¹⁸ Био је професор народне економије и науке о финансијама на Правном факултету у Београду. У два маха је био министар финансија, 1902. и 1903. године. О. Благојевић, *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, Београд 1980, 437–438.

3. Вр. Дружн. Секретара реферише да је пре неколико дана, Друштво посетио г. Др Аскијери¹⁹, јаван радник на зближавању привредно економских веза између Србије и Италије, сада у служби Српске владе.

Г. Др Аскијери наглашује да га рад Срп. Пољ. Друштва јако интересује, изнео је жељу, да се стави на расположење Друштву у циљу стварања једног комитета у Италији, преко кога би друштво могло да ради, са погледом на много већу корист у тражњи помоћи српском пољопривреднику. Г. Аскијери се нуди, да уз помоћ нашег посланика у Риму²⁰, и угледнијих посланика, оснује тај комитет (пошто иначе кроз кратко време, мора да иде службеним послом у Италију). Овај Комитет преко, личних веза и многих пријатеља срп. Народа у Италији могао би да развије идеју о помоћи и да је унесе и у најудаљеније крајеве Италије.

По саслушању реферата Управни Одбор прима у начелу, веома драговољан, ову понуду и решава да се умоли г. Аскијери да изнесе своје гледиште у детаљима, те да му се повери рад у стварању Комитета у Риму, преко кога би Друштво могло да ради у Италији.

4. Члан Управе г. Миодраг Стаменковић реферише о следећем:

Идеја о обнављању Срп. Пољ. Друштва, у циљу прикупљања помоћи српском земљораднику, наишла је на најлепши пријем како код званичних тако и код најугледнијих приватних личности у Солуну. У циљу да се помогне Друштву у раду образовао је и Комитет г-ђа и г-ђица са г-ђом принцезом Нарешкин²¹ на челу, са намером да приреди један музичко-артистички концерт у корист Срп. Пољ. Друштва.

Све припреме за концерт – на коме ће учествовати поред мушке Краљеве Гарде наших савезника и наши најбољи уметници – учињене су, и концерт ће се приредити 16/29 т. м. у сали „Cinéma – Pathé“.

¹⁹ Др Еторе Луиђи Аскиери (Ettore Luigi Aschieri) био је оснивач и директор османистичке библиотеке у Солуну. Током италијанско-турског рата био је протеран из Турске и неко време је боравио у Београду. S. Sretenović, *Two Centuries of Italian-Serbian Diplomatic Relations*, *The Review of International Affairs* 70/1176 (2019) 12.

²⁰ У то време је српски посланик у Риму био дипломата Михаило Ристић. О његовом животу и каријери видети: Б. Вучетић, *Наша ствар у Османском царству*, Београд 2012, 9–24.

²¹ Кнегиња Вера Нарешкина је организовала руску болницу у Солуну. Касније је ова болница премештена у Скопчвар, ближе фронту. Током пробоја Солунског фронта, ова болница је вршила санитарску службу на подручју између француских трупа генерала Анрија и трупа српске Прве армије. Одмах по ослобођењу Скопља, кнегиња Нарешкина је организовала болницу у овом граду, у којој је збринула 360 најтежих рањеника. М. Зорић, *Српски војни санитет у Првом светском рату. Хероји Великог рата*, Одбрана. Специјални прилог, бр. 172 (2017) 15, 28, 30; Г. Шевцова, *Русский фронт милосердия на Балканах* (<http://blagovest-info.ru/index.php?ss=2&s=7&id=42706>); А. Nedok, *Ruska sanitetska pomoć Srbiji u njenim oslobodilačkim i odbrambenim ratovima XIX i ranog XX veka (1804–1917. godine)*, *Vojnosanitetski pregled* 66/7 (2009) 595.

Гордана Гарић Петровић

Управни Одбор прима к знању са задовољством реферат г. Стаменковића, изражује своју најтоплију захвалност г-ђи принцези Наришкин, гђама и гђицама Комитета, као и свима учесницима у раду на припреми и приређивању концерта.

Вр. дужн. секретара	Миодраг Обреновић
Чланови Управе:	Председник,
Вел. Н Стојковић	Љуб. Р. Јовановић
Миодраг Обреновић	
Миодраг А. Стаменковић	
Ник. Ж. Петровић	

ЗАПИСНИК

VII Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, одржане 19. марта 1917 у Канцеларији Српског Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Миодраг Обреновић, Миодраг Стаменковић и Никола Петровић.

Бележио вр. дужн. секретара Миодраг Обреновић.

Седница је отворена у 6 часова по подне а закључена у 7 ½ часова.

1. Вр. д. Секретара чита заменик пр. седнице који се прима.

2. Председник реферише да је 5. т. м. био у аудјенцији код Њ. Кр. Височанства Престолонаследника Александра. На изражену жељу, Председник Му је изнео погледе који су руководили чланове Срп. П. Друштва да обнове Друштво, по том Му је изнео цео ток рада друштвеног, изнетог у програму рада С. П. Д. за 1917. Председник Му је том приликом предао Програм рада и Проглас Друштвени.

Њ. К. Височанство показало је необично интересовање за рад друштвени и сваки посао који иде у циљу прикупљања помоћи српском сељаку. Најлепшим речима окуражило је рад С. П. Д. обећавши му Своју моралну и материјалну помоћ.

Управни одбор са радошћу саслушава овај реферат, захваљује Њ. Кр. Височанству и поздравља га узвиком „Живео“.

3. Председник извештава да је 14 т. м. био у аудјенцији код Њ. В. Краља Петра Највишег Заштитника С. П. Д.

Њ. Величанство, као и вазда показало је у дугом разговору са Председником, колико му на срцу лежи српски сељак – ратник.

Похвалило је иницијативу рада С. П. Друштва и благоизволело је ставити на знање Председнику, да Српско Пољопривредно Друштво наћи

ће у њему вазда одушевљеног помагача не само у моралном већ и у материјалном погледу.

Пошто му је Председник изложио правац и начин рада у прикупљању помоћи земљораднику, Њ. В. изволело је изнети и своје погледе. Њ. Величанству је се нарочито допало то, што Друштво циља поглавито на помоћ у справама семену и осталим средствима за производњу, окуражио је рад друштвени и пожелео му најлепши успех.

Чланови Управног Одбора, са нарочитом су пажњом пропратили реферат председников. У знак своје захвалности и оданости поздрављају највишег заштитника друштвеног узвиком „ Да Живи Њ. Величанство Краљ Петар I“.

4. Члан Управе г. Обреновић извештава Одбор, да је 14 т. м. г. Др Аскијери поново посетио друштво.

Пошто му је саопштено решење Управног Одбора (седница 9. марта тач. 9.) г. Аскијери је у друштву са г. г. Стојковићем и Обреновићем приступио дискусији о понуђеним услугама његовим. Том приликом г. Др Аскијери изнео је своје гледиште, да услед далматинског питања, постоји бојазан да шира маса, не посвећена у политичку страну истога, под утицајем раније талијанске штампе, не буде расположена за давање помоћи српском земљораднику, ако цео тај рад не буде препоручен од званичних личности. Препоручује, пре но што се почне акција у Италији, да се Друштво обрати посланику Италије на Српском Двору г. Сфорци²² – сада на Крфу, и да се умоли да оскултира²³ по томе питању мишљење талијанске владе, и да је умоли, да допусти стварање Комитета у Италији у циљу прикупљања помоћи српском земљораднику.

Прима се к знању.

5. Вр. Дужности секретара чита писмо г. Симе Лозанића од 29.-II упућено Др Вељи Стојковићу, као одговор на његово раније писмо.

Управни Одбор прима к знању писмо г. Лозанића и по дискусији по истом, још једном налази да рад ове две установе може веома лепо да се допуњава по предходно учињеном споразуму у подели посла.

²² Карло Сфорца је био италијански дипломата. У два наврата је био министар спољних послова. У периоду од 1916. до 1918. године био је представник Владе Краљевине Италије на Српском двору на Крфу. У. Урошевић, *Between Orientalism and Realpolitik: Serbia in Writings of Edoardo Scarfoglio and Carlo Sforza*, Serbian-Italian Relations: History and Modern Times, Belgrade 2015, 102.

²³ Оскултација (лат. *auscultatio*) у медицини поступак лекара да ослушкивањем рада појединих органа ствара закључке о њиховом стању. М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Београд 1980, 646.

Гордана Гарић Петровић

6. Вр. дужн. секретара чита писмо Министарства Иност. Дела од 4 априла т. г. № 417, као одговор на наше писмо од 1^{ог} фебруара, којим извештава, да су Посланства претрпана послом да би се у изнетом циљу могла ангажовати.

По саслушању Управни Одбор налази, да одговор не одговара тексту наших писама и прима к знању Саопштење Мин. Иностр. Дела.

7. Члан Управе г. Стаменковић реферише о успеху концерта, приређеног од стране одбора гђа и гђица у корист Срп. Пољопривр. Друштва. По сазнању приход је био обилан и биће предат од стране г-ђе принцезе Нарискин Друштву за развиће даљег свога рада.

Управни одбор прима са задовољством к знању извештај г. Стаменковића.

8. По дискусији о даљем раду и привођењу у дело идеје друштвене решено је: Да Друштво приступи раду организовања по једног комитета у свакој земљи, који би био центар из којег би полазила иницијатива и у који би долазили прилози скупљени у целој земљи.

Овај централни Комитет сачињавали би наше најугледније личности у дотичној земљи и угледне политичке или приватне личности дотичног места, које би хтеле да помогну наш рад. Дужност централних комитета, била би да створи што више локалних комитета – у разним местима – најплодеснијим избором личности. Локални комитети развили би перманентну акцију у месту и околини, и сталним, постојаним радом на месту, како код појединаца тако и код корпорација и установа, могли би, да култивишу и остварују идеју о помоћи српском земљораднику. Они би били ти, који би били прва веза између дародаваца и Срп. Пољ. Друштва.

Централни комитети водили би надзор над радом локалних и примали би све што им ови шаљу; сем тога за дотично место и околину и само би развило локалну акцију.

Да би рад свију како централних и локалних комитета био у складу Срп. Пољопр. Друштво ставило би им на расположење кратак преглед стања пољопривреде у Србији пре рата, са нарочитом пажњом на њен технички део.

Српск. Пољопривредно Друштво, остајући при својој првобитној идеји обратиће се свима пољопривредним, земљорадничким и сличним установама и тежиће да их доведе у везу са локалним или централним комитетом дотичне земље.

Распростирући свој рад преко великог броја оданих сталних помагача на самом месту, Друштво верује да му је успех осигуран. Преко већ постојећих локалних и централних комитета, односно преко личних веза

појединих чланова Друштво ће моћи да распросте своју идеју и да створи сличне комитете и у најудаљенијим земљама.

Да би се ово привело у дело треба:

а) Тражити привремено ослобођење, ако није могућно за све а оно за два члана Управног одбора, истовремено скренути пажњу Господину Министру Војном²⁴, да кад се послови буду развили, исто се надамо да ће бити кроз кратко време, Друштво ће му се поново обратити молбом за ослобођење потребног броја чланова.

б) Да председник Друштва оде на Крф са још два члана Управе, обавести потанко владу и г. Министра Привреде о плану рада друштвеног и умоли их за моралну помоћ а г. Мин. Привреде и за материјалну помоћ Друштву.

в) Том приликом ступити у везу са представницима страних сила код Српске Владе изнети им намеру друштвену и умолити их за званичну моралну помоћ.

г) Ступити у везу са г. Митрополитом²⁵, који је већ раније покренуо мисао о прикупљању помоћи Срп. Народу, и довести наш рад у склад са његовим.

д) Упутити два члана да ступе у везу са Централним Комитетом у Швајцарској, који би у детаљним разговорима изнели начин на који Друштво мисли да оствари своје идеје. Главни циљ његов био би да поделом рада доведу у склад посао Централног Комитета у Женеви и посао Срп. Пољ. Друштва на тој основи што би Комитет Женевски узео на себе само део посла којим се већ бави – прикупљање помоћи за исхрану нашег живља – а Друштво прикупљањем помоћи за набавку и набавком свију средстава за производњу.

Успе ли се у томе тежити да Централни Комитет у Женеви поред свога посла узме на себе улогу Централног Комитета С. П. Д. за Швајцарску.

Не успе ли се у томе, отклонити све што би могло да иде на несугласице рада једне и друге установе и продужити посао.

ђ) По томе би друштвени изасланици приступили организовању централних комитета у Италији, Швајцарској, Француској и Енглеској, и преко стечених веза и у свима осталима пријатељским и неутралним земљама.

²⁴ У периоду од 6/19. децембра 1915. до 31. маја/13. јуна 1918. године министар војни је био генерал Божић Терзић. *Владе Србије*, 233–239.

²⁵ Његова светост патријарх српски Димитрије (1920–1930). У то време је био архиепископ београдски и митрополит Србије (1905–1920). За време Првог светског рата избегао је са народом преко Албаније до Крфа. Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996, 163.

Гордана Гарић Петровић

е) Како се Централни Комитет у Женеви а и г. Митрополит, носе мишљу да упуте изасланство у Америку у циљу агитовања и прикупљања помоћи, то приликом посете код г. Митрополита и дискусије са Централним Одбором у Женеви, а према материјалним средствима, којима Друштво располаже, радити на томе да и један члан друштвени уђе у то изасланство, који би као стручна личност могао да дела на остварењу наше идеје.

Вр. дужн. Секретара	Миодраг Обреновић	
Чланови Управе		Председник,
Вел. Н Стојковић		Љуб. Р. Јовановић
Миодраг Обреновић		
Миодраг А. Стаменковић		
Ник. Ж. Петровић		

ЗАПИСНИК

VIII Седнице Управног Одбора Срп. Пољопривредног Друштва држане 25. марта 1917 у Канцеларији Срп. Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Др Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Као гост присуствовао је члан Друштвени г. Врвић ветеринар.

Бележио врш. дужности секретара Миодраг Обреновић.

Седница је отворена у 6 ½ а закључена у 8 часова у вече.

1. Врш. дужности секретара чита Записник прошле седнице који се прима.

2. Г. Обрадовић извештава да је у одсуству члана г. Стаменковића био са г. Ардипајем, једним од најактивнијих помагача одбору за приређивање концерта. Ардипи је известио да је на концерту пало чистог прихода око 6000 драхми коју ће суму гђа принцеза Наришкин предати Друштву за дан два.

Одбор прима к знању са задовољством овај извештај и решава, да Друштво изјави путем писама, своју топлу захвалност свима члановима одбора и учесницима на концерту.

3. Да би се што више распространила идеја о давању помоћи српском земљораднику, међу пријатељима друштвеним, који се налазе на Крфу, у Солуну и на овом фронту решено је да се путем оvd. српских и страних листова пусти један низ чланака у духу буђења жеље за давање прилога, који би искључиво ишли за набавку средстава за пољопривредну производњу, по томе да се умоле редакције истих листова, да отворе

сталну рубрику за упис добровољних прилога. Прикупљене суме депоновале би се до употребе у једну од – оvd. новчаних завода.

4. Поводом питања, о најправилнијем путу, којим би Друштво требало да иде распростирању свога апела у појединим земљама решено је начелно: Да би се избегло све што би, ма и моментално могло да смета акцији друштвеној, прогласе ће директно растури у свакој посебице земљи, централни комитети, који ће поради тога имати да ступе у што тешње везе са најглавнијим представницима пољопривредних установа у дотичној земљи.

Детаљну дискусију по овоме питању изнети на дневни ред наредне седнице.

Вр. дужност секретара Миодраг Обреновић

чланови Управе:

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

IX Седнице Управног Одбора Срп. Пољопривредног Друштва, одржане 26. марта 1917. год у Канцеларији Срп. Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић, и чланови г. г. Др Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Као гост присуствовао је члан друштвени г. Др Врвић мар. лекар.

Бележио врш. дужности секретара Миодраг Обреновић.

1. Вр. дужн. секретара чита записник прошле седнице, који се прима.

2. По дискусији по тачки 4. пр. седнице решено је да се у потпуности усвоји начелно решење пр. седнице, које се односи на начин растурања прогласа друштвеног.

3. По детаљној дискусији по тач. 8. седнице од 19. марта (Р. а, б, д) решено је да Друштво тражи од Госп. Министра Војног:

а) да му се ставе на потпуно расположење обвезници чланови управе Велимир Стојковић и Миодраг Обреновић, које Управа бира за делегате друштвене, са принадлежностима, које у војсци уживају.

б) да се чланови управе г. г. Миодрагу Стаменковићу и Николи Петровићу, допусти да једно по подне преко недеље могу бити слободни и посветити то време раду на друштвеним пословима, и да се по могућству задрже у Солуну.

Гордана Гарић Петровић

4. Да би се у раду на обнављању привреде ишло по једном смишљеном и у напред припремљеном плану; да би све што се изводи, престављало део једне одређене целине, која има да буде здрава база, на којој ће се обновити наша пољска привреда потребно је да Друштво има прецизно одређена гледишта, за стварање што здравије основе, за сваку грану пољске привреде понаособ.

По свршеном елаборату, Друштво ће га доставити Господину Министру Народне Привреде, а у своме будућем раду стараће се да се што више приближује усвојеним гледиштима.

Члан друштвени г. Врвић, умољен је, да на основи стручних искустава, припреми део елабората, који се односи на све гране сточарства будуће Србије.

Седница је отворена у 5 часова а закључена у 6 ½ по подне.

Вр. дужн. секретара, Миодраг Обреновић

Чланови Управе:

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Миодраг А. Стаменковић

Ник. Ж. Петровић

Председник,

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

Х Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва држане 29. марта 1917 год. у Канцеларији Српског Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Др Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић, Миодраг Стаменковић и Никола Петровић.

Бележио вр. дужн. секретара Миодраг Обреновић.

1. Вр. дужн. секретара чита записник прошле седнице који се прима.

2. Г. Миодраг Стаменковић члан управе, чита писмо гђе принцезе Наришкин, којим шаље на име чистог прихода, од концерта приређеног у корист Срп. Пољоприв. Друштва суму од 5950 франака и драхми (преобраћен у франке 6467.90) и предаје исту суму Управи Друштвеној.

Управни одбор прима са захвалношћу назначену суму и решава да се иста до употребе стави на текући рачун друштвени код Срп. Трг. Друштва.

3. Члан Управе г. Стаменковић износи да су трошкови друштвени око помоћи одбору на приређивање концерта изнели суму од драхми 200.

Управни одбор прима к знању и решава да председник друштвени изврши исплату тих трошкова и оправда их својом признаницом.

4. Вр. дужности секретара чита писмо Министарства Народне Привреде од 13. марта 1917 год. Бр. 4460, којим се ставља да знање Друштву да сав посао око прикупљања помоћи може да врши само и једино под окриљем и у споразуму са Централним одбором у Женеви, при коме би се могла основати и нарочита пољопривредна секција.

Прима се к знању.

Седница је отворена у 6 ½ а закључена у 7 ½ у вече.

Вр. дужн. секретара, Миодраг Обреновић

Чланови Управе

Председник

Вел. Н Стојковић

Љуб. Р. Јовановић

Миодраг Обреновић

ЗАПИСНИК

XI Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, држане у Солуну, на дан 28 маја 1917 у канцеларији Срп. Трг. Друштва.

Били су присутни председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Др Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Бележио Вр. дужности секретара Миодраг Обреновић.

1. Вршиоц дужн. секретара чита записник пр. седнице, који се прима.

2. Председник извештава да је добио вест о смрти по. Радоње Недића једног од најстаријих чланова С. П. Д. преминулог у току т. г. у свом родном месту Кутлову.

Упр. одбор прима к знању ову тужну вест, устајањем и са „Бог да му душу прости“ одају покојнику своју пошту.

3. Секретар чита писмо г. Мин. Војног, као одговор на молбу друштвену од 10. априла пр. год.

Прима се к знању.

4. Председник извештава да је приликом бављења у Солуну г. Министра Народне Привреде у току т. м. у неколико махова имао конференције са г. Министром поводом друштвених послова; резултат тих конференција резимира се у следећем:

а) г. Министар у свему одобрава досадањи рад друштвени и у потпуности се слаже са програмом будућег рада, што му је председник у детаљима изложио, са напоменом да Друштво има да приступи остварењу свога програма као самостално тело.

б) г. Министар је известио Председника друштвеног да је из буџета Мин. Народне Привреде помоћ Друштву у износу 10.000 дин.

Гордана Гарић Петровић

Прима се к знању.

4. Вр. д. Секретара износи кратак реферат о аудијенцији Управног одбора С.П.Д. (са изузетком члана г. Др Веље Стојковића, који је тога дана био на дужности ван Солуна) код г. Министра Привреде који га је изволио примити у Канцеларији Војно привредне дирекције т. м.

Г. Министар је у кратком говору поновио своје слагање са радом друштвеним, захвалио члановима на уложеном труду и изнео им неколико погледа на будући рад С.П.Д.

Прима се к знању.

Седница је отворена у 6 часова по подне а закључена у 7 ½.

Вр. дуж. секретара Миодраг Обреновић

Чланови Управе

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Председник,

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

XII Седнице Управе Срп. Пољопр. Друштва, одржане 19. јула 1917. у канцеларији Срп. Трг. Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Р. Јовановић и чланови г. г. Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Бележио вр. дужности секретара Миодраг Обреновић.

1. Вр. дужн. секр. чита записник пр. седнице који се прима.

2. Председник извештава да је преко Финансијске Делегације примио на име помоћи за остварење друштвених циљева од Министарства Народне Привреде динара 10.000 (К. Бр. 441).

Тај је новац под 12. јуном преобраћен у франкове (8320) и стављен на чување у Срп. Трг. Друштву до употребе са интересом 3%.

Прима се к знању.

3. Вр. д. Секретара чита молбу служитеља друштвеног Спасоја Петровића, сада на Корзици. Спасоје излаже, да је пренео друштвену архиву и предао је г. Душану Спасићу т. председнику Друштва, у Солуну; наводи да је последњу своју плату примио за децембар 1915 (у износу 141 д 65%) и моли да Друштво преко финансијске делегације у Ајачију исплати му непримљену плату.

Р. Управни Одбор жали што не може да изађе на сусрет молби дугогодишњег служитеља Спасоја пошто је новчану помоћ у 10.000 дин. примио ради остварења друштвених циљева, а не за исплату особља

друштвеног. Истовремено решава, да се по молби Спасоја, обрати Мин. Народне Привреде, ради решења питања о исплаћивању друштвених службеника.

4. Председник реферише о Конференцији, коју је имао са г. Министром Народне Привреде²⁶, приликом његовог бављења у Солуну у току т. м.

Председник је обавестио г. Министра о досадањем раду друштвеном и изнео му програм рада за будућу акцију. Г. Министар је у свему одобрио рад Управе, и нагласио да би у будућем своје раду било врло корисно да Друштво ступи у што тешњу везу са Гл. Савезом Земљ. Задруга. Сем тога, ставио је у задатак управи друштвеној, да му се приликом доласка делегата друштвених на Крф поднесе елаборат Срп. Пољ. Друштва о томе шта би све требало на бавити, па да се пољска привреда у Србији, стави на приближно стање пре рата.

Р. Одбор прима к знању реферат Председников и ставља у задатак члановима Управе г. Др Велимиру Стојковићу и Миодрагу Обреновићу, да приступе изради елабората, који ће се у првој наредној седници подврћи дискусији и по томе доставити г. Министру.

5. Вр. дужн. секретара извештава Управу, да су на основу молбе друштвене од 10. априла т. г. упућене г. Министру Војном, стављени на привремено расположење Друштву обвезници чланови управе г. г. Велимир Стојковић и Миодраг Обреновић.

Прима се к знању.

6. У вези претходног решења г. Министра Војног (ФЂ.О.Бр. 8646 од 13 јула 1917) а сходно ранијим одлукама Управног Одбора (седница од 19 марта т. 8^о. р. а. б. д и седнице од 26 марта т. 3^о) решено је, да се члановима делегатима управе г. г. Велимиру Стојковићу и Миодрагу Обреновићу на име личних трошкова све време проведено на путу признаје по 15 франака, а путни трошкови признаће се по рачуну.

7. У вези претходног решења да досадањи вршилац дужности благајника и секретара преда своје дужности члану Управе г. Николи Петровићу.

Седница је закључена у 8 часова у вече.

Вр. дуж. секретара Миодраг Обреновић

Чланови Управе

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Председник

Љуб. Р. Јовановић

²⁶ У периоду од 30. јуна/13. јула 1917. до 7/20. децембра 1918. године министар народне привреде био је др Велизар С. Јанковић. *Владе Србије*, 233–241.

Гордана Гарић Петровић

ЗАПИСНИК

XIII Седнице Управе Српског Пољопредног Друштва одржане 28. јула 1917. у канцеларији Српског Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни: председник г. Љуба Јовановић и чланови г. г. Велимир Стојковић, Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

Бележио вр. дужности секр. Миодраг Обреновић.

1. Вр. дужн. секр. чита записник пр. седнице који се прима.

2. Вр. дужн. секр. чита елаборат кога су припремили чланови Управе Велимир Стојковић и Миодраг Обреновић сходно т. 4 пр. седнице.

По детаљној дискусији елаборат се прима са тим да га Управни одбор, као свој усвоји и шаље Г. Министру народне привреде. Г. Др Стојковићу и Обреновићу Управа захваљује на уложеном труду.

3. Вр. дужности секретара чита два телеграма г. Министра Народне привреде, којим моли Друштво да му пошаље делегате на Крф те да Друштво буде заступљено на конференцији за снабдевање Србије, која ће почети да функционише 2. августа.

Управни одбор решава да упути свога представника, као делегата на конференцију на Крф.

4. У вези предходног решења Управа одређује свом делегату на Конференцији на име дневнице 15 франака, рачунајући од дана изласка до дана повратка с тим да му се путни трошкови примају по рачуну; у случају ако Мин. Народне Привреде не би узео на себе овај трошак.

Седница је отворена у 6 а закључена у 8 часова у вече.

Вр. дужност. секр. Миодраг Обреновић

Чланови Управе

Вел. Н Стојковић

Миодраг Обреновић

Председник

Љуб. Р. Јовановић

ЗАПИСНИК

XIV Седнице Управе Срп. Пољопред. Друштва одржане 17 Септ. 1917. у Канцеларији Срп. Трговачког Друштва у Солуну.

Били су присутни Председник г. Љуба Р. Јовановић и чланови: Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

На дневном реду било је:

1. Председник Љуба Р. Јовановић подноси о своме путу на Крф и о раду Конференције, коју је сазвао г. Министар Народ. Привреде овај свој извештај:

На пут за Крф кренуо се је 30 Јула преко Атине и Пиреја. Конференција је сазвата за 2. Август, али како је путовање и железницом и лађом било и сувише споро, то је на Крф стигао тек 3 Августа у подне. За пленарну седницу није могао стићи; али за прву чисто пољопривредну седницу стигао је на време. Седнице Конференције држате су четрнаест дана, присутан је био свима седницама.

Г. Министар Н. Привреде спремио је и свој Елаборат о свима потребама за набавке које су неопходне за уношење у земљу ради рестаурирања упропашћене пољске привреде. Поред овога Елабората, поднет је Елаборат Срп. Пољопр. Друштва, Централног Комитета и Г. Дра Влајинца.

Мило му је што може казати, да је у највишем смислу речи признат и усвојен Елаборат Срп. Пољопривр. Друштва; јер је исти најпажљивије израђен.

Нарочито је пажња на овој Конференцији била обрађена набавци стоке а на првом месту приплодној. Усвојено је да се готово искључиво набави приплодна стока, која ће се употребити и као радна стока. Ово нарочито за краве и кобиле. Ово је наш предлог.

Г. Министар је објаснио Конференцији, да се је он решио, да поднесе опширан предлог за Министарску седницу, да се све, за обнављање пољске привреде у опустошеној Србији изврши набављањем о државном трошку и из државних средстава, за шта би се довољан кредит тражио од наших савезника. Ако се ово усвоји и одобри, питање о обнављању Српске пољорадње у потпуности је решено. На овај би се начин исто тако решило и питање о Срп. трговини, индустрији и занатству.

Конференција је израдила нарочити свој елаборат о свима потребама како за пољску привреду, тако и за друге радне делатности.

Ова је Конференција имала своја два реферата. Г. Рад. Нешић као референта Министровог и председ. Срп. Пољопривр. Друштва као друштвеног референта.

На овој Конференцији предвиђено је све и све ушло у Елаборат Конференције што је за Срп. земљорадника потребно и за обнављање пољске привреде.

Као новина за Пољ. привреду у Србији предвиђен је велики број трактора за замену сточне и парне снаге.

Семе за пољорадњу, баштованство и индустријско биље предвиђено је.

По објаснењу и дискусији Управни одбор Прима к' знању реферат г. Љубе Р. Јовановића свога председника.

II Председник реферише да је приликом пожара у Солуну а за време његовог одсуства, пожар захватио и канцеларије Срп. Тргов. Друштва

Гордана Гарић Петровић

гди су смештене канцеларије и Срп. Пољопривр. Друштва и да је пожар уништио: све друштвене прогласе на Франц, Енглеск, Руском, Италијан. и Срп. језику; да је изгорео сав канцелар. материјал као и све квите и признанице на учињене издатке. Остало спашено је: Записник Управних седница, новчана књига и Експедициона књига.

Управни одбор прима к' знању.

III Председник Управ. одбора подноси извештај и рачун о учињеном трошку и подвозу своје на путу на Крф и Конференцију – у износу од пет стотина седамдесет осам франака.

Управни одбор прима к' знању с' тим да председник на ову суму изда своју признаницу.

IV Председник реферише: да члановима управе Dr В. Стојковићу и М. Обреновићу који као делегати Друштва путују за Италију, Француску, Енглеску – евентуално и за Швајцарску истиче добивено одсуство од стр. Мин. Војног и то: М. Обреновићу 13 Окт. т. год и Dr-у В. Стојковићу 20. Октобра. Предлаже да се тражи од Г. Министра Војног продужење овога још на два месеца.

Управни одбор Решава: Да се умоли г. Министар Војни за продужење одсуства гг. Стојковићу и Обреновићу још на два месеца. Ово зато што су од стране војних власти ометани те ни за један и по месец нису отишли са Крфа на одређени им посао.

V Председник реферише да је у смислу решења Управе од 19-VII- т. год, послао друштвеним делегатима гг. Стојковићу и Обреновићу по 500 ф.

Управни одбор Прима к' знању и овлашћује свога председника да и у будуће кад буде затребало пошаље новац у границама решења од 19 Јула т. г. донетог у седници под бр. 5. Записника управног.

VI Председник саопштава одбору да је г. Министар Народне привреде у свему одобрио правац и програм рада друштвене управе и обећао сваку подпору и помоћ друштву ради постигнућа друштвеног истакнутог циља и програма.

Одбор прима са благодарношћу ову изјаву г. Министра.

Са овим је ова седница закључена.

Врши дужности заступа секретара

Члан управе,

Ник. Ж. Петровић

Председник

Љуб. Р. Јовановић

Чланови: Миодраг А. Стаменковић

ЗАПИСНИК

XV Седнице Управе Срп. Пољопредног Друштва одржане 17 Децембра 1917 год. у Канцеларији Срп. Трговач. Друштва у Солуну.

Били су присутни Председ. Љуба Р. Јовановић чланови управе гг. Миодраг Обреновић и Никола Петровић.

На дневном реду било је:

1. Председник саопштава, да је у времену од прошле седнице управа од изасланика Пољопривр. Друштва г. г. Стојковића и Обреновића добила до сада два извештаја о њиховом раду на послу, за који су изаслати у иностранство; – чита њихове извештаје – као и израђени Елаборат спреман за Енглеску и Америку потребних средстава и семена за земљорадничку производњу и обнављање привреде у Србији.

Одбор прима к' знању.

2. Председник саопштава одбору да је Г. Душан Спасић бив. Председник Пољопривр. Друштва по саопштењу Господина Министра Народне Привреде – умро у Мантони²⁷ у Француској.

Управни одбор са устајањем и са Бог да га прости одаје последњу пошту пок. Спасићу.

3. Председник саопштава управ. одбору да је добио молбе друштвених чиновника и службеника који су и овди на фронту и који су остали у Србији, којима моле да им се исплати неисплаћене плате, бар у половини како би се могли и сами да издржавају као и да шаљу својим породицама.

У овом смислу Друштво је добило и акт од Министарства привреде да својим чиновницима и службеницима са исплатама неисплаћених плата изађе на сусрет.

Ну, како управа Друштвена не располаже довољним новчаним средствима те да ове издатке чини, и како Срп. Пољопривр. Друштво по последњем Државном буџету, има годишње субвенције у (100.000) сто хиљади динара од које суме за ове три године није примило више него (10.000) десет хиљада динара; – то, да би могло да изађе на сусрет и жељи Господ. Министра а и тражњи друштвених чиновника и службеника.

Решава да се Господин Министар Народне Привреде умоли да Управи друштвеној стави на расположење бар половину суме од годишње субвенције, те да исплати своје чиновнике и нас који су овди и оне остале у Србији.

Овлашћује председника да ово решење изврши.

²⁷ Ментон, град у Француској, на Азурној обали, близу границе са Италијом.

Гордана Гарић Петровић

4. Председник саопштава да је од Начелника одељења за Пољску Привреду и Ветеринарство добио акт, којим тражи од управе извештај:

1. Кад је друштвена управа изабрата и колико је чланова било на збору.

2. Је ли избор одобрен и од кога.

3. Је ли друштвена управа конституисана и ради ли по правилима друштвеним.

4. Има ли управа свој нарочити програм рада и

5. Је ли управа известила надлежне о свом раду.

Председник саопштава да је о свему овоме написао извештај и предао га Господину Мин. Н. Привреде.

Одбор прима к' знању саопштење свога председника и одобрава његов поступак.

Са овим је исцрпљен Дневни ред ове седнице и иста је закључена с' тим, да председник сазове другу кад буде било предмета за решавање.

Врши дужност секретара-благајника

Председник

Љуб. Р. Јовановић

чланови

ЗАПИСНИК

XVI седнице управе Српског Пољопредног Друштва одржане 1 фебруара 1918 год на Крфу

Били су присутни: председник г. Љ. Јовановић и чланови одбора г. г. В. Стојковић и М. Обреновић

Г. Стојковић саопштава да су се изасланици Друштва г. В. Стојковић и М. Обреновић вратили с пута из иностранства и стигли на Крф 9 јануара, пре него што им је саопштено да су добили продужење осуства још за 3 месеца. Износи да је рад изасланика у Лондону због њиховог кратког бављења тек био отпочео, да је образован одбор од наших угледних људи са г. Ч. Мијатовићем²⁸ на челу али одбор није још отпочео рад, чекајући на одобрење г. посланика у Лондону. Г. Министар Народне Привреде одобрио је да се изасланици могу вратити у Лондон и наставити започети посао, нарочито око увођења новог одбора у рад до истека продуженог им осуства. С обзиром пак на то што је пут до Лондона доста

²⁸ Након оставке коју је поднео као српски посланик у Лондону, Чедомиљ Мијатовић је остао у Великој Британији. Пред Први светски рат 1914. године дошао је на чело Краљевске српске трговачке агенције у Лондону. С. Марковић, *Гроф Чедомиљ Мијатовић: Викторијанац међу Србима*, Београд 2006, 288.

дуг и што није сигурно да би се осуство изасланицима продужило предлаже да један од изасланика г. Обреновић оде у Лондон и тамо настави започети посао. Предлаже да се г. Обреновићу који сем војних припадности нема никаквих других доходака изда одсеком на име путног трошка 500 франц. франака.

Управни Одбор Решава: Да се г. Обреновић врати у Лондон, и да до истека продуженог осуства поради на организовању рада ново створеног одбора за прикупљања помоћи нашем земљораднику у Лондону и да му се на име путног трошка изда одсеком 500 франака.

Председник г. Љ. Јовановић доставља да је поново добио молбе чиновника Срп. Пољ. Друштва да се њима и њиховим породицама у Србији шаљу плате, које су раније код Друштва примили.

Управни одбор Решава Пошто Друштво није примило од Министарства Народне Привреде сву помоћ која му је буџетом предвиђена него само, од како је обновљено у Солуну, свега 10.000 дин. то да Председник умоли лично Господина Министра Народне Привреде да се плате чиновницима и службеницима Срп. Пољопр. Друштва или њиховим породицама издају из буџета Министарства Народне Привреде а из партије одређене на помоћ Српском Пољопр. Друштву.

Са овим је седница завршена.
Вршилац дужности секретара:

Председник
Љуб. Р. Јовановић
Чланови: Вел Н. Стојковић

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Архиви – Archives

Историјски архив Београда: Српско пољопривредно друштво (1021)

Извори – Primary Sources

Јанковић В., *Снабдевање и привредна обнова Србије после рата : Конференција, одржана у Министарству народне привреде, на Крфу 2. августа 1917 год.*, Крф 1917. (говор одржан на пленарној седници) [Јанковић В., *Snabdevanje i privredna obnova Srbije posle rata : Konferencija, održana u Ministarstvu narodne privrede, na Krfu 2. avgusta 1917 god.*, Krf 1917 (speech given at plenary session)]

Литература – Secondary Works

Garić Petrović G., *Some regional specificities of agricultural production in Serbia: old districts and liberated areas in light of statistical data (1878–1912)* (рад у штампи)

Nedok A., *Ruska sanitetska pomoć Srbiji u njenim oslobodilačkim i odbrambenim ratovima XIX i ranog XX veka (1804–1917. godine)*, *Vojnosanitetski pregled* 66/7 (2009) 587–596.

Sretenović S., *Two Centuries of Italian-Serbian Diplomatic Relations*, *The Review of International Affairs* 70/1176 (2019) 5–32.

Urošević U., *Between Orientalism and Realpolitik: Serbia in Writings of Edoardo Scarfoglio and Carlo Sforza*, *Serbian-Italian Relations: History and Modern Times*, Belgrade 2015, 101–119. *Владе Србије (1805–2005)*, Београд 2005. [*Vlade Srbije (1805–2005)*, Beograd 2005]

Вујаклија М., *Лексикон страних речи и израза*, Београд 1980. [Vujaklija M., *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd 1980]

Вучетић Б., *Наша ствар у Османском царству*, Београд 2012. [Vučetić B., *Naša stvar u Osmanskom carstvu*, Beograd 2012]

Гарић Петровић Г., *Аутобиографија др Милована Спасића*, *Мешовита грађа* 39 (2018) 103–139. [Garić Petrović G., *Autobiografija dr Milovana Spasića*, *Mešovita građa* (Miscellanea) 39 (2018) 103–139]

Гарић Петровић Г., *Земљорадња у Србији (1878–1912)*, Београд 2017. [Garić Petrović G., *Zemljoradnja u Srbiji (1878–1912)*, Beograd 2017]

Гарић Петровић Г., *Пољопривреда у областима ослобођеним 1912. и 1913. године према писању Тежака и Земљорадничке задруге*, *Први балкански рат 1912/1913. године: друштвени и цивилизацијски смисао*, Ниш 2013, 429–450. [Garić Petrović G., *Poljoprivreda u oblastima oslobođenim 1912. i 1913. godine prema pisanju Težaka i Zemljoradničke zadruge, Prvi balkanski rat 1912/1913. godine: društveni i civilizacijski smisao*, Niš 2013, 429–450]

Економска мисао у Србији до Другог светског рата, Београд 1980. [*Ekonomska misao u Srbiji do Drugog svetskog rata*, Beograd 1980]

Зорић М., *Српски војни санитет у Првом светском рату. Хероји Великог рата*, *Одбрана. Специјални прилог*, бр. 172 (2017) [Zorić M., *Srpski vojni sanitet u Prvom svetskom ratu. Heroji Velikog rata*, *Odbrana. Specijalni prilog*, br. 172 (2017)]

Марковић С., *Гроф Чедомил Мјатовић: Викторијанац међу Србима*, Београд 2006. [Marković S., *Grof Čedomilj Mijatović: Viktorijanac među Srbima*, Beograd 2006]

Митровић Т., *Сима Лозанић редовни и почасни члан Српског пољопр. друштва*, Тежак 62/14 (1935) 466–469. [Mitrović T., *Sima Lozanić redovni i počasni član Srpskog poljopr. društva*, Težak 62/14 (1935) 466–469]

Сава, епископ шумадјиски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996. [Sava, episkop šumadijski, *Srpski jerarsi o devetog do dvadesetog veka*, Beograd–Podgorica–Kragujevac 1996]

Србија у имовном погледу пре, за време и после Првог светског рата 1914–1918, Женева 1918. [*Srbija u imovnom pogledu pre, za vreme i posle Prvog svetskog rata 1914–1918*, Ženeva 1918]

Срдановић-Бараћ О., *Улога Српског пољопривредног друштва и „Тежак“ у развоју пољопривреде Србије до Првог светског рата*, Београд 1968. [Srdanović-Barać O., *Uloga Srpskog poljoprivrednog društva i „Težak“ u razvitku poljoprivrede Srbije do Prvog svetskog rata*, Beograd 1968]

Српски биографски речник, [књ.] 5, Кв–Мао, Нови Сад 2011. [*Srpski biografski rečnik*, [књ.] 5, Кв–Мао, Novi Sad 2011]

Халуза–Парис С., *Појава и развој земљорадничког задругарства у Србији*, Београд 1966. [Haluzza–Paris A., *Pojava i razvoj zemljoradničkog zadrukarstva u Srbiji*, Beograd 1966]

Шевцова Г., *Руски фронт милосердија на Балкану* (<http://blagovest-info.ru/index.php?ss=2&s=7&id=42706>) [Ševcova G., *Russkij front miloserdija na Balkanah*]

Новине – Newspapers

Пољопривредни гласник 1 (1899).

Gordana GARIĆ PETROVIĆ

**WORK OF THE SERBIAN AGRICULTURAL SOCIETY IN EXILE
(26 December 1916 / 8 January 1917 – 1/14 February 1918)**

Summary

During the second half of the 19th and early 20th century, a number of associations active in various fields of social life were established in Serbia. Among them, particularly important was certainly the Serbian Agricultural Society, which began to operate in 1869. The Society's aims were: enhancement of agriculture by examining its situation, propagating the use of contemporary agricultural equipment, organisation of exhibitions, publication of journals and popular agricultural books, and scientific study of agriculture. The Society fostered links with the Government which, according to amendments to the Rules of the Serbian Agricultural Society of 1871, provided state aid from the budget as the basis for the Society's sustenance. Under the same amendments, the Prince appointed the Society's President. The Society was also enabled cooperation with state institutes. In 1870, the Society established its agricultural estate in Šabac.

The Society developed prolific publishing activity and, in terms of its impact, the "Težak" paper was particularly important. After "Novine Srbske", it was a paper with the longest circulation history in Serbia. In addition to "Težak", the Society was issuing an edition of agricultural lessons, as well as the "Calendar of Serbian Farmers" starting from 1883.

During the Balkan Wars and the First World War, members of the Serbian Agricultural Society made a great contribution. Their engagement in the war influenced the Society's operation. The First World War halted the Society's activity. Many members of the Society perished either in war operations or due to diseases which decimated the Serbian army. After the consolidation of the Serbian troops on the Salonika Front, several regular members of the Serbian Agricultural Society, who were in the war service in Thessaloniki, gathered to restore the Society's work. The initiative to convene an assembly came from Ljubomir R. Jovanović, a national deputy and the Society's regular member. Thirty seven regular members gathered at the assembly held on 26 December 1916 / 8 January 1917 in Thessaloniki, when the new temporary administration was elected. Just after the work was restored, the Society requested the approval and support of the Minister of National Economy.

The main aim of the Serbian Agricultural Society in exile was to collect aid from the allies and neutral countries, so that Serbian farmers could revive production after the liberation of Serbia. This aim was defined in the Programme of Work and Proclamation of the Society. The Society also prepared an elaborate on the most necessary procurements of agricultural equipment, seeds and breeding stock, which was presented at the Conference held on 2/15 August 1917 at the Ministry of National Economy on Corfu.

Soon after it restored its activity, the Serbian Agricultural Society contacted the Serbian Central Committee in Geneva, which began to work on the same objective almost simultaneously. A joint action did not take place as members of the Governing Board of the Serbian Agricultural Society insisted on autonomous work.

The Society collected the first donations at the charity concert in Thessaloniki, organised by Russian princess Vera Narishkina. In the second half of 1917, the Governing Board member Miodrag Obrenović visited London, where, in order to receive aid, our reputable people set up a board, headed by Čedomilj Mijatović.

*Рад Српског пољопривредног друштва у избеглиштву
(26. децембар 1916/8. јануар 1917 – 1/14. фебруар 1918)*

The documents we have prepared do not contain data on how successful the action of the Serbian Agricultural Society in exile was. The Society's memorial published in 1919 suggests that the money collected by the Society during its activity in Thessaloniki was brought to liberated Serbia. Though this was a small amount, it served as the first aid in the war-ravaged country.

Чланак примљен: 13. 07. 2020.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 11. 09. 2020.